



МРНТИ 06.35.31

УДК 311.216; 336.717.6

## КӘСПОРЫНДАР ШЫҒЫНДАРЫН ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БАСҚАРУ ЕСЕБІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*А.А.Корженгулова<sup>1\*</sup>, К.С.Мадиева<sup>2</sup>*

<sup>1</sup> Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

<sup>2</sup> Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті, Қарағанды, Қазақстан

*email: [asiya\\_akanovna@mail.ru](mailto:asiya_akanovna@mail.ru)*

**Аңдатпа.** Қазіргі жағдайда мемлекеттер прогресінің көптеген әлеуметтік-экономикалық мәселелерінің ішінде бүкіл адамзат пен оның келесі ұрпағының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қоршаған ортаны, сондай-ақ табиғи ресурстарды қалпына келтіру және сақтау ерекше өзекті проблемасы туындайды. Сондықтан, қазіргі кезде экологиялық есепке алу проблемаларынан бас тарту мүмкін емес, өйткені жағдай өте күрделі және жыл сайын туындаған мәселелерді шешу қиынға соғады. Бүгінгі күні қоршаған ортаны қорғау жөніндегі барлық ақпарат жиынтығы оны қажет етуден едәуір артта қалып отыр, бұл қоршаған ортаны басқарудың қолданыстағы механизмін болашақта жетілдіруге тежейді. Сондықтан экологиялық және басқарушылық есептің маңызды функциясы экологиялық және басқарушылық жоспарлау болып табылады. Қоршаған ортаны қорғау шараларының тиімділігі үшін экологиялық шығындарды нақты және дәйекті есепке алу қажет екендігі даусыз.

**Түйінді сөздер.** Экологиялық есептілік, экологиялық-басқарушылық шешімдер, инновациялық жоба, жоба, инвестиция

**Негізгі ережелер.** Бұл мақалада экологиялық және басқарушылық есептің қалыптасуы мен дамуының ерекшелігі оның ішкі қажеттіліктері болып табылатын оны реттеу болып табылады. Сондықтан экологиялық және басқарушылық есептің маңызды функциясы экологиялық және басқарушылық жоспарлау болып табылады. Экологиялық-басқарушылық міндеттер мен мақсаттар парниктік газдар шығарындыларын, атап айтқанда көміртегі диоксидін азайтуға, биологиялық және табиғи ресурстардың ластануын болдырмауға, сондай-ақ заңнама талаптарына сәйкес келуге және экологиялық әсерді жүйелі түрде жақсартуға қатысты міндеттемелерді қоса алғанда, экологиялық саясатпен өлшенуге және сәйкес келуге тиіс



**Кіріспе.** Өндіріс пен өнеркәсіптің қоршаған ортаға минималды әсеріне технологиялық инновациялардың тиісті даму деңгейінде ғана емес, сонымен қатар қажетті заңнамаларды әзірлеу, экологиялық әсер ету базасы мен қоршаған орта сапасының стандарттарын қалыптастыру және жетілдіру, экологиялық есепке алу әдістерін, сапаны бақылау сияқты нақты құрылған басқару компоненттерді, экологиялық сараптаманың кешенді жүйесін енгізу, қоршаған ортаны басқару әдістерін енгізуге және қолдануға арналған кәсіпорын аясында арнайы өзін-өзі бақылау құрылымдарын құру болған кезде қол жеткізуге болады [1].

Баяндалғанға байланысты басқарушылық есепті ғылыми-теориялық негіздеу, экологиялық шығындарды есепке алу мәселелері, сондай-ақ табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануды ынталандыруға ықпал ететін оларды талдау неғұрлым өзекті болып отыр.

Қазіргі уақытта аналитикалық және басқару процесінде экологиялық шығындарды көрсетудің ғылыми теориялары жоқ. Бірақ шетелдік ғалымдар экологиялық шығындарды басқару есебі мен талдаудың теориялық және әдістемелік негіздерін зерттеуге айтарлықтай үлес қосты: И.Л. Абалкина, Т.А. Акимова, А.Ф. Аксененко, Э.А. Арустамов, А.Е. Баханьков, А.П. Воронцов, Э.В. Гирусов, А.А. Голуб, Т.А. Демина, С. Дипиаза, К. Друри, А. Зораквин, Т.П. Карпова, Норт Клаус, Ю.В. Конобеев, В.А. Константинов, С.В. Макаров, И.А. Маслова, Г. Ноуффер, В.В. Палий, В.Ф. Палий, И.Г. Пашигорева, Л.В. Попова, А.Д. Потапов, В.Ф. Протасов, Т.Г. Пыльнева, Дж. Рис, К.С. Саенко, Л.Н. Сальникова, В.А. Сидорчук, Л.В. Сотникова, Е.Б. Струкова, В.И. Ткач, Ч.Т. Хонгрэн, Т.А. Хоружая, Дж. Фостер, Р. Экклз, Р. Энтони және тағы басқалар.

**Материалдар мен әдістер.** Бүгінгі таңда экологиялық шығындарды есепке алу бойынша ұсыныстар еңгізіледі. Синтетикалық шотты бөлу қажеттілігі көп, ол барлық мәселелерді түбегейлі шеше алмайды. Алайда, аналитикалық деректерді қолдану мүмкіндігін арттырады. Біздің зерттеуіміздің мақсаты экологиялық және басқарушылық есеп жүйесін қалыптастыру және өндірістік кәсіпорындардың экологиялық шығындарын талдау бойынша әдістемелік тәсілдер мен практикалық ұсыныстарды негіздеу және әзірлеу болып табылады.

Зерттеу мақсатын қою келесі міндеттерді шешу қажеттілігі туралы қорытындыға әкелді:

- экологиялық шығындарды есепке алудың шетелдік тәжірибесін талдау;
- экологиялық шығындарды жүйелеу және жалпылау;
- экологиялық шығындарды экологиялық-басқарушылық есепке алу және талдау жүйесін қалыптастыру тәсілдерін анықтау;
- табиғи ресурстарды ұтымды пайдаланудың негізгі принциптерін қарастыру;
- тиімді экологиялық-басқарушылық экологиялық шешімді әзірлеу мақсатында қоршаған ортаның жай-күйіне теріс әсерді бағалауды жүргізу.

**Нәтижелер мен талқылаулар.** Практикалық тұрғыдан алғанда, біздің зерттеуіміз үлкен қызығушылық тудырады - бұл ұтымды басқару шешімдерін қабылдау үшін есеп процесіне экологиялық шығындарды қаржылық және басқарушылық есепке алуды енгізу. Тәжірибеде экологиялық шығындарды қолдану экологиялық шығындарды уақтылы және дәл бағалауға, есепке алуға және талдауға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда экологиялық есепті бухгалтерлік және басқарушылық есептің тәуелсіз бағыты ретінде анықтауға болады. Кәсіпорындарда экологиялық және басқарушылық есепті енгізу жұмыс тиімділігін одан әрі сенімді анықтауға мүмкіндік береді.



Экологиялық және басқарушылық есеп өзінің мәні бойынша бухгалтерлік есепті қазіргі кезде нақты жүйелендірілмеген жетіспейтін экологиялық ақпаратпен қамтамасыз етеді. Осыған байланысты экологиялық факторларды бағалау үшін қоршаған ортаны қорғауға арналған шығындарды қалыптастыру жүйесін және қоршаған орта мен экономиканың өзара байланысының құндық көрсеткіштерін әзірлеу және енгізу қажет.

Экологиялық есеп экологиялық факторларды есепке алуға және бағалауға және белгіленген нысандағы бухгалтерлік экологиялық есептілікті жасауға арналған. Атап айтқанда, ол сыртқы және ішкі пайдаланушыларға бағытталған. Бұл ақпаратты меншік иелері, несие берушілер, инвесторлар, салық органдары, мемлекеттік органдар, статистикалық органдар және т.б. пайдалана алады.

Экологиялық-басқарушылық есеп кәсіпорынның экологиялық қызметі бойынша ғана жүргізіледі, ал қаржылық есеп тұтастай кәсіпорын бойынша жүргізіледі және оны біртұтас кешен ретінде қарастырады. Басқарушылық есеп нарық секторларының үлестері, шығындарды қалыптастыру орындары, жауапкершілік орталықтары, ауытқулардың себептері мен кінәлілері бойынша жүргізіледі және қажет болған жағдайда ғана кәсіпорын бойынша жалпыланады.

Егер біз салықтық, қаржылық, басқарушылық және экологиялық есептердің сипаттамаларын салыстыру әдісін қолданатын болсақ, экологиялық-басқарушылық есептің маңыздылығын анықтай аламыз-бұл бизнестің экологиялық, басқарушылық және экономикалық компонентінің өзара әрекеттесуі, сондай - ақ мүмкін экологиялық қауіптер мен шығындарды бөлу.

Экологиялық-басқарушылық есептің қалыптасуы мен дамуының ерекшелігі оның реттелуі болып табылады, оның негізгі мақсаты оның ішкі қажеттіліктері болып табылады. Сондықтан экологиялық және басқарушылық есептің маңызды функциясы экологиялық және басқарушылық жоспарлау болып табылады. Экологиялық-басқарушылық міндеттер мен мақсаттар парниктік газдар шығарылуын, атап айтқанда көміртегі диоксидін азайтуға, биологиялық және табиғи ресурстардың ластануын болдырмауға, сондай-ақ заңнама талаптарына сәйкестікке және экологиялық әсерді жүйелі түрде жақсартуға қатысты міндеттемелерді қоса алғанда, экологиялық саясатпен өлшенуі және сәйкес келуі тиіс[2].

Кәсіпорынның экологиялық-басқару бағдарламасы келесі компоненттерді қамтуы керек:

- қажетті ресурстар;
- күтілетін және болжанатын нәтижелер;
- бағдарламаны орындау мерзімі;
- қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін жауапкершілікті бөлу.

Бұл бағдарламаның мақсаттары, біріншіден, маңызды болуы керек, яғни қоршаған ортаға әсер етуі керек. Екіншіден, міндеттер мен мақсаттарды 3 және одан да көп жылдан бастап жоспарлаудың ұзақ мерзімді перспективасына қою керек. Үшіншіден, осы бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері Қаржы, басқару, жабдықтау және кадр қызметтерімен жасалуы және ұйым басшысымен бекітілуі тиіс[3].

Табиғат қорғау қызметін экологиялық және басқарушылық есепке алудың қазіргі заманғы проблемаларына ең алдымен қоршаған ортаны қорғауға арналған шығындар жүйесін есепке алуды қалыптастырумен дамыту қажет.



Қандай да бір шамада табиғатты қорғау қызметімен байланысты өнімнің өзіндік құнына енгізілетін компания шығындарының қатарына шығындардың мынадай түрлері жатады:

- табиғатты қорғау компоненттерін жетілдірумен байланысты күрделі емес сипаттағы шығындар;
- алынатын өнімнің экологиялық тазалығын арттыруға байланысты шығындар;
- экологиялық қауіпсіздікті басқару процесін ұйымдастырумен, табиғатты қорғау процесіне қызмет көрсетумен байланысты шығындар;
- табиғатты қорғау қызметімен айналысатын кадрларды даярлауға және қайта даярлауға байланысты шығындар;
- табиғат қорғау сипатындағы негізгі құралдар мен материалдық емес активтерді пайдалануға байланысты шығындар;
- табиғи ресурстарды тұтынумен байланысты шығындар;
- минералды-шикізат базасын өндіруге барлық мүмкін аударымдар;
- бастапқы шикізаттың табиғи ресурстарын барлау, пайдалануды ұйымдастыру және жаңарту.

Шығындарды дәлірек және толық анықтау және өзіндік құнды есептеу үшін калькуляциялау объектілері мен шығындарды есепке алу объектілерін дұрыс анықтау қажет. Шығындарды есепке алу объектілері бойынша шығыстардың пайда болу орындарын (мысалы, суды тазарту учаскелері) қабылдау әдетке айналған. Есептеу объектілері бойынша өнімнің нақты түрлері деп аталады.

Экологиялық-өндірістік шығындарды есепке алудың маңызды процесі өнімді өндіруде қолданылатын материалдық, қаржылық және еңбек ресурстарын нормалау, сондай-ақ олардан ауытқуларды анықтау үшін оларды белгіленген нормалармен, сметалармен, нормативтермен салыстыру болып табылады. Мұндай талаптарға тек прогрессивті, техникалық негізделген нормалар ғана сәйкес келуі мүмкін, яғни технологияның, өндіріс пен еңбектің даму деңгейінде ұсынылуы мүмкін. Мұнда материалдық ресурстарды тұтыну нормалары өте маңызды. Экологиялық-басқарушылық тұрғыдан алғанда, материалдық шығындарды нормалау процестері іргелі болып табылады. Зерттелетін есепті кезең аяқталғаннан кейін бастапқы ақпарат негізінде қорлар шығысының нормативтері жасалады, онда әрбір түр бойынша нақты шығыс тиісінше осы нормалардан ауытқу нормалары бойынша шығысқа бөлінеді. Логикалық тұрғыдан алғанда, бастапқы құжаттарда орындылығы үшін қоршаған ортаға теріс әсер ететін экологиялық шығындар бойынша топтарды жүйелеу қажет. Бірақ сол материал теріс әсердің бірнеше түріне қатысты болуы мүмкін. Сондықтан оларды таратуда проблемалар туындайды. Содан кейін ластанудың жекелеген түрлері арасында шығындарды бөлудің ең қолайлы және барабар әдісін табу өте маңызды.

Бөлудің ең көп таралған және тиімді әдісі-нормативті коэффициент әдісі. Осы әдіске сәйкес, алдымен шығарындылардың нақты көлемінде материалдың шығыны анықталады, содан кейін бұл материал нақты деректермен салыстырылады. Нормативтік коэффициенттік әдісті қолдану кезінде бөлу базасы ретінде арнайы мазмұн коэффициенті қолданылады.

Ол қоршаған ортаға әсер етудің әрбір түрі бойынша қорларды тұтынудың арақатынасын көрсетеді.

Шикізатты өндеудің табиғаты мен қасиеттеріне байланысты қалдықтар пайда



болады, бұл қоршаған ортаның ластануына әкеледі.

Белгілі бір зиянды компоненттің қауіптілігі белгіленген "шектегі рұқсат етілген концентрация" критерийіне сәйкес айқындалады. Зиянды заттар санаттарының алғашқы үш тобы қоршаған ортаны ластағаны үшін экологиялық төлемдер жиынтығын көздейді[4].

Табиғатты қорғау қызметін есепке алудың тағы бір проблемасы экологиялық инвестицияларды есепке алуға қатысты. Инвестициялардың тиімділігін бағалау жүйелері олардың қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шараларға салынуын ынталандырмайды. Бұл қаржылық ағындарды талдау кезінде экологиялық шығындар есепке алынбайды (немесе олардың аз бөлігі ғана ескеріледі) және талдау қысқа уақыт кезеңіне жататын ағымдағы қысқа мерзімді ақпаратқа негізделгендіктен туындайды. Бұл оң экономикалық әсері бар экологиялық қызметтің көптеген түрлерін жоққа шығарады.

Экологиялық-басқарушылық шешімдер барлық инвестициялық шешімдерді қабылдауда маңызды рөл атқаруы керек.

Мысалы, «Дәрия 2012» ЖШС кәсіпорнына 3 жобаға инвестиция салу туралы ұсыныс жасалды. Компания барлық үш жобаны талдап, дисконттау мөлшерлемесі 12% болатын инвестиция туралы шешім қабылдауы керек. Инвестициялық сипаттағы басқарушылық шешімдер қабылдау процесі болжамды инвестициялар мен болашақ ақшалай түсімдердің көлемін бағалау мен салыстыруға негізделген.

#### Кесте 1 - «Дәрия 2012» ЖШС 3 жоба шегіндегі инвестициялар құны

| Жылдар | 1 жоба          |                 | 2 жоба          |                 | 3 жоба          |                 |
|--------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
|        | Инвестиция құны | Таза ақша ағыны | Инвестиция құны | Таза ақша ағыны | Инвестиция құны | Таза ақша ағыны |
| 1      | 100000          | -               | 250000          | -               | 150000          | -               |
| 2      | 50000           | -               | -               | 100000          | -               | -               |
| 3      | -               | 200000          | -               | 100000          | -               | 150000          |
| 4      | -               | 200000          | -               | 100000          | -               | 150000          |
| Жиыны  | 150000          | 400000          | 250000          | 300000          | 150000          | 300000          |

Ескерту: «Дәрия 2012» ЖШС шартты деректері

Инвестицияны шешудің нәтижесін анықтау үшін әдетте формула бойынша есептелетін таза дисконтталған кірісті есептеу әдісі қолданылады:

$$NPV = \sum (P_a - Z_a) / (1 + E)^a,$$

мұндағы,

$P_a$  - а қадамында қол жеткізілген нәтижелер (кірістер);

$Z_a$  – сол а қадамындағы шығындар (күрделі салымдарды қоса алғанда);

$a$  - есептеу көкжиегі (болжам кезеңі)

$E$ -дисконт мөлшерлемесі.

Содан кейін бірінші жоба үшін таза дисконтталған кіріс 140314, екінші жоба-8765, үшінші жоба-52096 болады. Деректерді алғаннан кейін екінші жоба тиімді емес деп



айтуға болады, өйткені ол нөлден аз. Ал бірінші жоба үшінші жобаға қарағанда екі есе тиімді және тиімді. Алайда, тағы бір шарт бар:

### Кесте 2 - Инвестициялық жобалардың құндарының салыстырылымы

|        | Жобаның құны | 1 шартты бірлікке шығындар | Шартты бірліктердегі зиянды шығарындылардың деңгейі |
|--------|--------------|----------------------------|---|
| 1 жоба | 150000       | 0,4                        | 111   |
| 2 жоба | 250000       | 0,5                        | 78  |
| 3 жоба | 150000       | 0,4                        | 100   |

*Ескерту: авторлар жасаған*

Кестеден компания жобасының құны бойынша бірінші немесе үшінші жоба тиімдірек, шартты бірліктің құны ұқсас, бірақ бірінші жобадағы зиянды заттардың деңгейі үшінші жобадағы зиянды заттардың деңгейінен асып түсетінін көреміз.

Экологиялық инвестицияларды есепке алу оларды жобалау кезеңінен бастап толық іске асыруға дейін сапалы бағалауды талап етеді. Компанияның табиғатты қорғау қызметіне байланысты инвестицияларды бағалауға келесі тәсілдер ұсынады:

- қоршаған ортаға әсер етуге байланысты шығындар;
- табиғат қорғау қызметіне арналған шығындарды бөлу;
- компания қол жеткізе алатын беделді сатып алу және қолдау шығындарын бағалау;
- тұрақты даму шығындары [5].

Қазіргі уақытта кәсіпорынның басқа бағыттары тұрғысынан экологиялық мәселелерді қарастыру мүмкін емес, өйткені адамзат дамуының көрсеткіштерінің өте тығыз өзара тәуелділігі бар және ұтымды басқару шешімдерін қабылдау үшін кешенді тәсіл қажет. Кәсіпорынның ұтымды және тиімді жұмыс істеуі үшін барлық құрылымдық бөлімшелерді жан-жақты дамыту қажет. Экологиялық-басқарушылық есеп құрылымдық бірліктің басқарушылық есебінің элементтерінің бірі ретінде қарастырылуы керек.

**Қорытынды.** Басқару есебі, ең алдымен, қаржылық қызметтің нәтижелері мен кәсіпорынның өтімділігін жедел басқару міндеттерін орындайды және сол арқылы оның нарықта болуын қамтамасыз етеді. Басқару процесінде кәсіпорынның жұмыс істеуі және даму стратегиясы жүзеге асырылады, алынған нәтижелер белгіленген мақсаттармен салыстырылады, ауытқулар талданады, осы кемшіліктерді жою үшін тиісті шешімдер қабылданады.

Сондықтан басқарушылық есеп экологиялық қызметте басты орын алады. Өйткені оның көмегімен табиғатты қорғау қызметін талдау мен бақылаудың ақпараттық базасы қалыптасады.

### Қолданылған әдебиеттер:

- 1 Akimova T.A., Khaskin V.V. Osnovy ekorazvitiya (Fundamentals of eco-development), M.: Izd-vo ros. ekon. Akademii, 2004. 312 b.
2. Picheva E.V. Sravnitel'naya kharakteristika finansovogo, nalogovogo upravlencheskogo i ekologicheskogo ucheta (Comparative characteristics of financial, tax management and environmental accounting), Fundamentalnye issledovaniya, 2009, 66b.



3. Ilicheva E.V. Teoreticheskaya model uchetno-ekologoorientirovannoi sistemy, pozvol'yayushchaya issledovat vzaimosvyaz finansovogo, upravlencheskogo i ekologicheskogo ucheta v sisteme bukhgalterskogo ucheta (A theoretical model of an accounting and environmental-oriented system that allows us to study the relationship between financial, managerial and environmental accounting in the accounting system), Fundamentalnye issledovaniya, 2009, 69-70 b.

4. Panteleeva Yu.A. Osobennosti ucheta zatrat v ekologicheskom upravlencheskom uchete (Features of cost accounting in environmental management accounting), 2010, 2-4b.

5. Zhumabekova G.Zh., Kypshakbaeva A.S. Organizatsiya upravlencheskogo ucheta pri rodookhrannoi deyatel'nosti (Organization of management accounting of environmental protection activities), Fundamentalnye issledovaniya, 2012, 5 b.

**List of references (транслитерация):**

1 Akimova T.A., Khaskin V.V. Osnovy ekorazvitiya (Fundamentals of eco-development), M.: Izd-vo ros. ekon. Akademii, 2004. 312 b.

2. Ilicheva E.V. Sravnitel'naya kharakteristika finansovogo, nalogovogo upravlencheskogo i ekologicheskogo ucheta (Comparative characteristics of financial, tax management and environmental accounting), Fundamentalnye issledovaniya, 2009, 66b.

3. Ilicheva E.V. Teoreticheskaya model uchetno-ekologoorientirovannoi sistemy, pozvol'yayushchaya issledovat vzaimosvyaz finansovogo, upravlencheskogo i ekologicheskogo ucheta v sisteme bukhgalterskogo ucheta (A theoretical model of an accounting and environmental-oriented system that allows us to study the relationship between financial, managerial and environmental accounting in the accounting system), Fundamentalnye issledovaniya, 2009, 69-70 b.

4. Panteleeva Yu.A. Osobennosti ucheta zatrat v ekologicheskom upravlencheskom uchete (Features of cost accounting in environmental management accounting), 2010, 2-4b.

5. Zhumabekova G.Zh., Kypshakbaeva A.S. Organizatsiya upravlencheskogo ucheta pri rodookhrannoi deyatel'nosti (Organization of management accounting of environmental protection activities), Fundamentalnye issledovaniya, 2012, 5 b.

**ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА ЗАТРАТ  
ПРЕДПРИЯТИЙ**

*А.А.Корженгулова<sup>1</sup>, К.С.Мадиева<sup>2</sup>*

<sup>1</sup>*Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан*

<sup>2</sup>*Карагандинский университет Казпотребсоюза, Караганда, Казахстан*

**Резюме.** В современных условиях среди множества социально-экономических проблем прогресса государств возникает особенно актуальная проблема восстановления и сохранения окружающей среды, а также природных ресурсов для удовлетворения потребностей всего человечества и его следующего поколения. Поэтому отказаться от проблем экологического учета в настоящее время невозможно, так как ситуация очень сложная и с каждым годом все сложнее решать возникающие проблемы. На сегодняшний день весь комплекс информации по охране окружающей среды значительно отстает от ее востребованности, что тормозит



совершенствование существующего механизма управления окружающей средой в будущем. Бесспорно, что для эффективности природоохранных мероприятий необходим четкий и последовательный учет экологических затрат.

**Ключевые слова.** Экологическая отчетность, эколого-управленческие решения, инновационный проект, проект, инвестиции

## PROBLEMS OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ACCOUNTING OF COSTS OF ENTERPRISES

**A.A.Korzhenkulova<sup>1</sup>, K.S.Madieva<sup>2</sup>**

<sup>1</sup>Almaty University of Humanities and Economics, Almaty, Kazakhstan

<sup>2</sup>Karaganda University of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, Kazakhstan

**Summary.** In modern conditions, among the many socio-economic problems of the progress of states, there is a particularly urgent problem of restoring and preserving the environment, as well as natural resources to meet the needs of all mankind and its next generation. Therefore, it is impossible to abandon the problems of environmental accounting at the present time, since the situation is very complex and every year it becomes more difficult to solve the problems that arise. To date, the entire range of information on environmental protection is far behind its demand, which hinders the improvement of the existing mechanism of environmental management in the future. There is no doubt that the effectiveness of environmental protection measures requires a clear and consistent accounting of environmental costs.

**Keywords.** Environmental reporting, environmental management solutions, innovation project, project, investment

### **Авторлар туралы ақпарат:**

**Корженкулова Әсия Акановна** - э.ғ.к., профессор, Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

**Мәдиева Құралай Сағнаевна** - э.ғ.к., профессор, Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті, Қарағанды, Қазақстан

### **Сведения об авторах:**

**Корженкулова Асия Акановна** - к.э.н., профессор, Алматинский гуманитарно экономический университет, Алматы, Казахстан

**Мадиева Куралай Сагнаевна** - к.э.н., профессор, Карагандинский университет Казпотребсоюза, Караганда, Казахстан

### **Information about authors:**

**Korzhenkulova Asiya Akanovna** - Candidate of Economics, Professor, Almaty Humanitarian and Economic University, Almaty, Kazakhstan, e-mail [asiya\\_akanovna@mail.ru](mailto:asiya_akanovna@mail.ru),

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6629-2857>

**Madieva Kuralay Sagnaevna** - Candidate of Economics, Professor, Karaganda University of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, Kazakhstan, e-mail [madievakuralai@mail.ru](mailto:madievakuralai@mail.ru)